

HET GEHEIM VAN BOLS

Van Martin Hendriksma verschenen ook bij De Geus

Familie lees

Hunkering

Lutine

De Rijn

Aan zee

Martin Hendriksma

HET GEHEIM VAN
BOLS

Hoe de oorlog een familiebedrijf verscheurt

DE GEUS

© Martin Hendriksma, 2024
Omslagontwerp bij Barbara
Omslagbeeld afkomstig uit privéarchief
Typografie binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk
ISBN 978 90 445 4688 0
NUR 320

‘Niemand heeft het recht te gehoorzamen.’

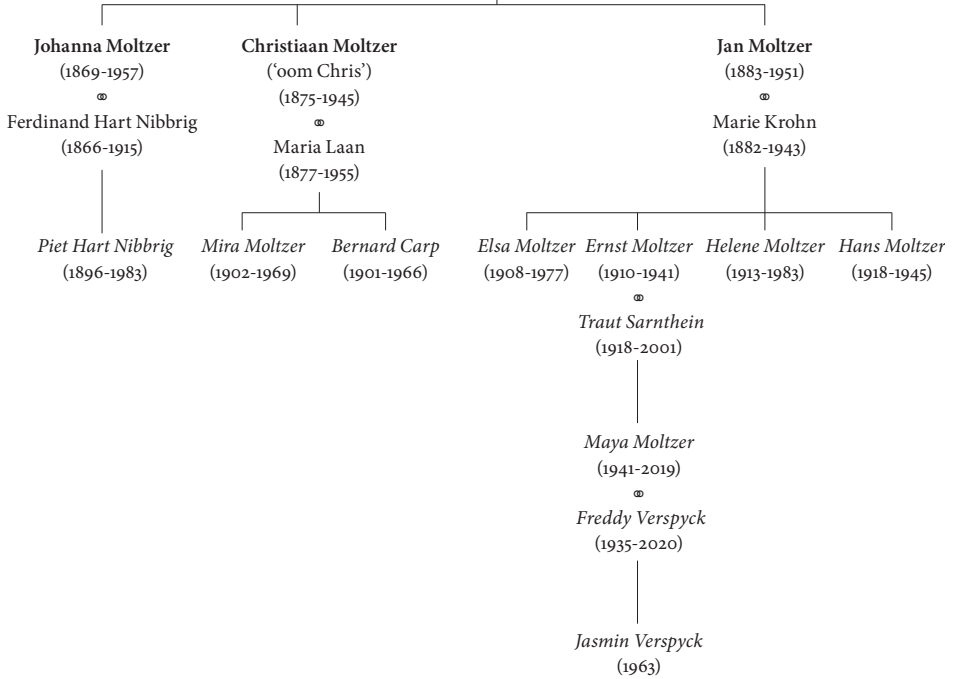
– HANNAH ARENDT

STAMBOOM MOLTZER*

Christiaan Moltzer
(‘opa Chris’)
(1841-1922)

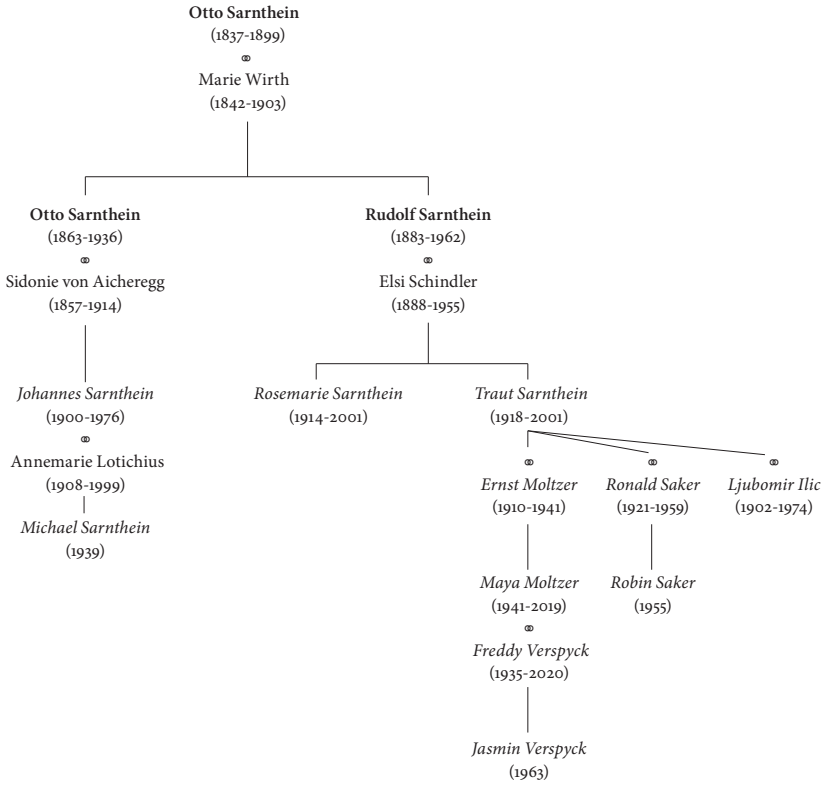
∞

Stijntje Meijer
(1844-1928)

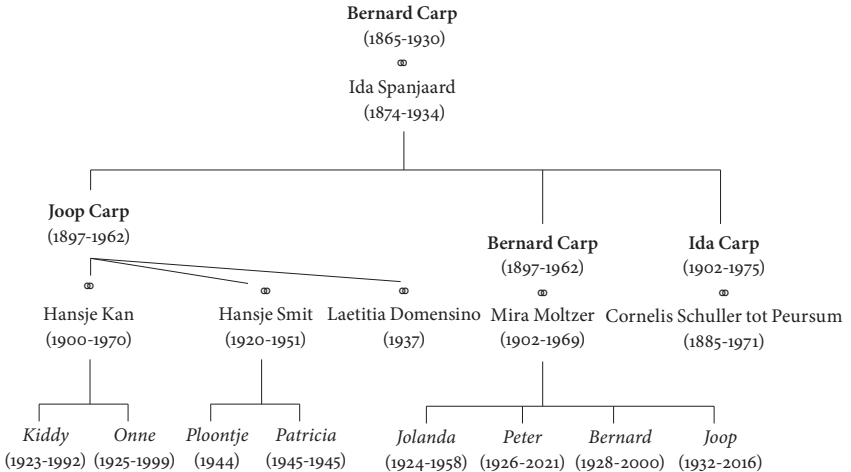

* Alleen opgenomen zijn de personen die relevant zijn voor dit verhaal.

STAMBOOM (VON) SARNTHEIN*

STAMBOOM CARP*

De acht hoofdrolspelers

CHRIS MOLTZER SENIOR, ‘opa Chris’ (1841-1922). Koopt zich in 1868 in bij Bols en blijft er tot 1917 directeur. Vader van zes dochters en twee zonen. Die laatsten zullen hem opvolgen in de directie: Chris junior en Jan.

CHRIS MOLTZER JUNIOR, ‘oom Chris’ (1875-1945). Oudste zoon van Chris senior. Treedt in 1909 toe tot de directie van Bols. Vader van Mira (die zal trouwen met de latere Bols-directeur Bernard Carp) en Christine.

JAN MOLTZER, ‘vader Jan’ (1883-1951). Jongste zoon van Chris senior. Komt in 1913 in de directie van Bols. Trouwt met Marie Krohn en krijgt vier kinderen: Elsa, Ernst, Helene en Hans. Emigreert in 1937 naar Argentinië.

JOOP CARP (1897-1962). Oudere broer van Bernard Carp. Zeilt met Ernst op de Olympische Spelen van 1936 te Berlijn. Na het faillissement van zijn bedrijf Carp & Co begint hij in januari 1941 de Dietsche Handel Maatschappij met Bols als voornaamste producent.

BERNARD CARP (1901-1966). Jongere broer van Joop Carp. Trouwt met Mira Moltzer, een dochter van oom Chris. Vormt samen met zijn schoonvader vanaf 1935 de directie van Bols.

ERNST MOLTZER (1910-1941). Oudste zoon van Jan Moltzer en Marie Krohn. Zeilt met Joop Carp op de Olympische Spelen van 1936. Trouwt met Traut Sarnthein en krijgt één dochter: Maya. Vlucht in 1941 naar Engeland.

TRAUT SARNTHEIN (1918-2001). Dochter van Rudi Sarnthein en Elsi Schindler. Trouwt met Ernst Moltzer en wordt moeder van Maya. Trouwt daarna nog met Ronald Saker (met wie ze zoon Robin krijgt) en met Ljubomir Ilic.

MAYA MOLTZER (1941-2019). Enig kind van Ernst Moltzer en Traut Sarnthein. Emigreert met haar moeder na de oorlog naar Zuid-Afrika en later naar Mallorca. Krijgt één dochter: Jasmin. Schrijft een onvoltooid boek over het leven van haar ouders.

Eerste deel
Familiezaken
(paragraaf 1-99)

1.

Het herenhuis in rossig baksteen oogt als de volmaakte plek voor onderduik.

Twee voordeuren. Ik verbeeld me het koppel Duitse soldaten dat in alle vroegte voor het metalen tuinhek verschijnt. Hun Walther-pistool in de rechtervuist, het *'Aufmachen!'* op de lippen. Plots hapert de kordate stap van hun laarzen. Welke deur moeten ze kiezen? Nemen ze het steil afdalende pad naar het souterrain om hun roffel daar op de klapdeuren los te laten? Of verkiezen ze de half in het groen verscholen deur aan de zijkant van het huis?

Hun twijfel wreekt zich. Gewekt door een gevoel van naderend onheil hebben de bewoners hun bedden inmiddels verlaten. Om zich te verschansen achter de gietijzeren kelderdeur. Of om in pyjama – snel, snel – de hoge en vrijwel raamloze zolder van het herenhuis op te zoeken. Verborgen achter een schot ligt een dun matras klaar, om daarop met ingehouden adem te wachten op wat er beneden gaat gebeuren.

Anton Mauvestraat nummer 6, Heemstede.

Een dorp van bedaard meanderende lanen waarmee componisten en schilders worden geëerd. Van zacht ruisende kastanjes die slechts onschuld lijken uit te wasemen. Maar ondertussen.

Er zijn Heemstedenaren die beweren dat hun dorp in de Tweede Wereldoorlog een van de hoogste percentages verzetsstrijders had van alle Nederlandse gemeenten. Juist dankzij die

herenhuizen, met hun donkere kappen en diepe kelders.

Een broeinest van weerstand, verborgen achter een façade van burgermansgeluk.

2.

Wat brengt me driekwart eeuw na de oorlog op een hete zomeravond hier, voor datzelfde tuinhek? Het is de tip van een kennis van een paar dagen eerder. Sinds ze heeft verteld over de in haar buurhuis ontdekte onderduikruimte is mijn belangstelling gewekt.

Wie zat daar en waarom?

Via Google Streetview heb ik op mijn Haarlemse zolderkamer de herenhuizen zes kilometer zuidwaarts stuk voor stuk bekeken, als een aspirant-koper verlekkerd door de ramen naar binnen glurend. (Het verbluffend mooie hoekhuis aan de rivier staat die zomer van 2020 te koop. Vraagprijs bijna drie miljoen euro.)

Twaalf woningen tel ik in de Anton Mauvestraat, zes aan weerszijden; een tussenstraatje dat in de oorlog de zuidoostelijke punt vormt van het dorp Heemstede. De achtertuinen eindigen bij het stilstaande zwarte water van de Bronsteevaart, waarachter in die tijd nog kieviten buitelen boven uitgestrekt boerenland, en waar kilometers verder een watertoren de horizon beklimt.

Een uithoek voor de bezetter, deze Anton Mauvestraat. In de jacht op ondergedoken verzetsstrijders zou je dat tegen het Spaarne aan gekleefde dwarsstreepje onder het spinnenweb van Heemstedese lanen zomaar over het hoofd zien.

Een perfecte plek om je te verschuilen. Nog steeds. Hier kun je de illusie hebben dat de sores die geregeld op ons stervelingen neerdaalt niet bestaat. Alsof die met het vallend herfstblad van de gazons kan worden weggeblazen.

Ik zet mijn fiets op slot voor nummer 6, aarzel een moment en kies dan voor de deur aan de zijkant.

Ik druk op de bel.

De huidige bewoners, de gastvrije veertigers Lotte en Hans, doen open en nemen me op sleeptouw door hun sfeervolle huis. Ik zie in het voorbijgaan een piano, boekenkasten, kinderspeelgoed, maar kom voor de mysterieuze verstoppelk die Hans een paar weken eerder tot zijn verbijstering aantrof.

‘Ben je lenig?’ vraagt hij ergens op de tweede of derde etage. Hans wijst naar de krappe doorgang onder de schuine kap en monstert mijn één meter negentig. Uit de zijkant van de muur priemen schroeven.

‘Neem deze looplamp mee. Dan kun je zo meteen wat zien.’

Behoedzaam wurm ik me op handen en knieën het zwarte gat in, de looplamp steeds een stukje voor me uit schuivend. Na een meter of vijf kruipen volgt een haakse bocht naar links. Een nieuwe ruimte openbaart zich.

Ik leg de lamp voorzichtig een eindje de hoek om en volg de lichtstraal. Daar, in de verte, staat een doos.

‘Een doos!’ roep ik over mijn schouder.

‘Zit niks in!’ schreeuwt Hans vanaf de overloop terug.

Nee, alle interessante spullen hebben ze al weggehaald sinds Hans zelf voor het eerst door het gangetje kroop om te onderzoeken of hun jarendertighuis zich beter liet isoleren. Na de haakse bocht zag hij ze ineens liggen, ingeklemd tussen het kamerschot en het schuin oplopende dak: die doos dus, maar ook een dun, blauw geruit matras, een tweetal lege flessen en de snippers van een kapotgescheurde krant. Het *Algemeen Handelsblad* om precies te zijn, van vrijdag 28 november 1941.

In de achtertuin bespreken we de vondst.

‘Wat me het meest trof,’ zegt Lotte, ‘is dat mijn broer daar als kind jarenlang pal naast sliep. Zijn bed stond op nauwelijks een meter afstand van dat matras, slechts gescheiden door een dunne wand. En wij wisten daar al die tijd niks van.’